

Legac, Vladimir–Šinjori, Katarina**DVOJEZIČNOST HRVATSKIH RUSINA I NJIHOVI STAVOVI
PREMA UČENJU STRANIH JEZIKA****Uvod**

U ovome radu donosimo prikaz jednog istraživanja s temom horizontalne dvojezičnosti i stavova pripadnika jedne dvojezične nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj o njihovim stavovima prema stranim jezicima i njihovom učenju stranih jezika. Istraživači dvojezičnosti navode dvije karakteristike dvojezičnih govornika koje su bile važne autorima ovoga teksta kao poticaj za provedbu ovoga istraživanja: višu metalingvističku svjesnost i pozitivne stavove prema govornicima drugih jezika. Prvu karakteristiku već dvadesetak godine spominje veći broj izuzetno eminentnih istraživača i znanstvenika. Prema Bialystokovoj¹ prekretnicu u toj spoznaji napravili su Malekoff i Hakuta.² Izuzeto zapažena istraživanja metalingvističke svjesnosti na dvojezičnim ispitanicima koji su učili engleski kao strani jezik napravila je Jessner³. Ta je autorica primjenjujući teoriju dinamičkih sustava (engl. Dynamic System Theory – DST) razvila svoj dinamički model višejezičnosti (engl. Dynamic Model of Multilingualism – DMM) prema kojemu će višejezično znanje biti definirano dinamičkom interakcijom između različitih psiholingvističkih sustava u koje su ugrađeni pojedini jezici, međujezičnom interakcijom i nečim što Jessner naziva M čimbenik (M je uzeto kao prvo slovo engleske riječi za višejezičnost). Taj je M čimbenik proizvod metalingvističke svjesnosti dodira s više jezika. M čimbenik bit će katalizator te će imati akceleracijske učinke na usvajanje trećega jezika u dvojezičnih osoba⁴. Pozitivni stavovi dvojezičnih govornika o pripadnicima drugih naroda i kultura utvrđeni su mjerenjem vrijednosnih sudova o govorniku i jeziku kada se ne koriste izravna pitanja (engl. matched guised technique). Bilingvalni su govornici mnogo manje od monolingvalnih skloni prihvaćanju stereotipa o osobama koji govore neki drugi jezik.

Grosjean⁵ navodi da bilingvizam nastaje iz potrebe i da traje dok ona postoji. Do horizontalne dvojezičnosti dolazi kada je stanovnicima nekog područja za interakciju potrebno znanje više jezika. Prema istome autoru⁶ mnogi ljudi postaju dvojezičnim osobama zbog migracija. Razlozi koji dovode do njih su:

¹ Ellen BIALYSTOK: *Bilingualism in development: Language, literacy and cognition*. Cambridge University Press, Cambridge, 2001. 1.

² MALEKOFF, Margueritte–HAKUTA, Kenji: *Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals*. U: Ellen BIALYSTOK (ur.): *Language processing in bilingual children*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991. 141–166.

³ Ulrike JESSNER: *Linguistic Awareness in Multilinguals*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2006.

⁴ Ulrike JESSNER: *A DST model of multilingualism and the role of metalinguistic awareness*, *Modern Language Journal*, 2008/92. 270–283.

⁵ François GROSJEAN: *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. i London, Engleska, 1982.

⁶ isto.

politički, vojni, društveni, ekonomski, nacionalni i obrazovni. Međutim, ako nakon migracija u novoj sredini istoj, ali poglavito, drugoj i sljedećim generacijama nestane potreba za dvojezičnošću, dolazi do jezičnog pomaka, odnosno neka osoba ili šira zajednica postaje monolingvalnom jer se dva jezika stapaju u jedan.

Ako je neka osoba dvojezična, onda su u njezinom ponašanju uočljive tri važne karakteristike: prevođenje s jezika na jezik, biranje jezika i prebacivanje kodova.⁷ Prva istraživanja prebacivanja kodova započela su sredinom 20. stoljeća nakon pojave nove metode u sociolingvistici nazvane etnografijom komunikacije čiji su začetnici bili Dell Hymes⁸ i John Gumperz⁹ i koja je dala poticaj daljnjim takvim vrstama istraživanja. U jednoj od svojih kasnijih knjiga već spominjani Grosjean¹⁰ daje jednu od šire prihvaćenih definicija prebacivanja kodova koja tvrdi kako dvojezični govornici imaju temeljni jezik (engl. *base language*) i jezik – gost (engl. *guest language*) te se u razgovoru dvojezični govornik većinom služi temeljnim jezikom, a jezik – gost se pojavljuje kada dvojezični govornik prebacuje kod.

U opisu Rusina u sljedećem poglavlju spomenut ćemo migracije Rusina tijekom prošlosti, ali i one početkom devedesetih godina 20. stoljeća zbog kojih će Rusini imati puno manje prilika služiti se rusinskim jezikom te bi kod njih moglo doći do pomaka jezika. Zbog toga smo držali da je potrebno istražiti zastupljenost kodova u različitim domenama kako ih je definirao Joshua Fishman.¹¹ Najčešće se kao najvažnije domene za održavanje manjinskog jezika navode sljedeće domene uporabe jezika: roditelji-kuća; intimni-vlastiti identitet; slobodno vrijeme-društveni život-crkva; mediji; radno mjesto-kupovina-susjedstvo; obrazovanje; suprug(a)-partner(ica). Postoji više razloga za prebacivanje kodova, no prema Blom i Gumperz¹² govornici mijenjaju kodove tijekom istoga društvenog događaja zbog prenošenja određenih društvenih značenja.

Rusini u Hrvatskoj

Rusini, Rusnaci ili latinski Ruthenus nacionalna je manjina čijih pripadnika prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku¹³ iz 2021. godine u Republici Hrvatskoj ima 1343, odnosno oni čine 0,03 posto ukupnog stanovništva Republike Hrvatske. Specifični su po tome što se mišljenja o njihovoj etničkoj pripadnosti razilaze, a Rusini nemaju ni matičnu zemlju u smislu zemlje iz koje su doselili već se govori o matičnom teritoriju. „Matični teritorij obuhvaća cijeli

⁷ Isto.

⁸ Dell HYMES: *Introduction: Toward Ethnographies of Communication*, *American Anthropologist*, 1964/66, 1–34.

⁹ John GUMPERZ: *Linguistic Anthropology in Society*, *American Anthropologist*, 1974/76, 785–798.

¹⁰ François GROSJEAN: *Studying Bilinguals*, Oxford University Press, Oxford, 2008.

¹¹ Joshua FISHMAN: *Language Loyalty in the United States: The Maintenance and Perpetuation of Non-English Mother Tongues by American Ethnic and Religious Groups*. Mouton, the Hague, 1966.

¹² Jan-Petar BLOM–John GUMPERZ: *Social Meaning in Linguistic Structure: Code-Switching in Norway*. U: Wei, Li (ur.) *Bilingual Reader*, Routledge, London-New York, 2005, 102–126.

¹³ Državni zavod za statistiku. 2021. https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx [03/11/2023.]

etnički teritorij nekadašnje Ugarske, uključujući ukrajinske dijelove Spiške, Šariške, Zemlinske i Užanske županije¹⁴. Prema današnjim granicama, prostor rusinskog matičnog teritorija su Ukrajina, Poljska, Mađarska i Slovačka. Njihovo doseljavanje bilo je uvjetovano državnom vlasti koja je stanovništvo naseljavala na područja oslobođena od Osmanlija, na jugoistočnu granicu Habsburške Monarhije. Rusini koji su počeli naseljavati područje bili su siromašni ljudi, nadničari i sluga koji su se na naseljenom području bavili obradom zemlje, a njihov je cilj bio stvoriti bolje uvjete za svoju obitelj i potomke. Doseljavanje Rusina na južnoslavenske zemlje moguće je pratiti 278 godina unatrag, a ukoliko se govori samo o Hrvatskoj, tada se može pratiti unazad 192 godine. Na prostor bivše Jugoslavije većina je Rusina doselila za vrijeme Austro-Ugarske, a najviše ih se nalazi u Ruskom Krsturu i Kucuru u Vojvodini, u Petrovcima i Mikluševcima te u gradovima Novi Sad, Vukovar i Šid, a ima ih i u Vinkovcima, Osijeku i Zagrebu. U Petrovce su Rusini počeli naseljavati krajem 1831., početkom 1832., a nekoliko godina kasnije počinje naseljavanje Mikluševaca. U kasnijim godinama odlaze sa sela u veće gradove poput Vukovara i Vinkovaca te Osijeka, a za vrijeme Domovinskog rata i u Zagreb.¹⁵

Prije spomenuto etničko pitanje i razilaženje u mišljenju javlja se jer jedni smatraju kako Rusini po jeziku spadaju u ukrajinsku naciju, a po drugima u slovačku naciju. Većina pripadnika rusinske nacionalne manjine smatra se dijelom ukrajinskog naroda iako su se već krajem 19. stoljeća pojavila pitanja o istinitosti te tvrdnje.¹⁶ Ukrajinski etnograf Volomir Hnatjuk 1898. godine posjećuje Bačku gdje nailazi na Rusine i njihov bogat etnografski materijal. Sukladno otkrivenom izdaje članak u kojem spominje rusinske naseljenike i donosi primjer njihovog govora pa time pokreće polemiku koja se vodi još i danas, odnosno postavlja se pitanje, kojem etnosu Rusini pripadaju. Još jedan od razloga propitkivanja rusinskog identiteta jest različito tretiranje ukrajinske i rusinske nacionalne manjine u bivšoj Jugoslaviji. Naime, Rusini i Ukrajinci jedinstveni su u vjerskoj komponenti, ali udaljeni jezično. Jezik je postao barijera koja je zaustavila prethodno približavanje te je zajedno sa samostalnom kulturom postao naglašena različitost.¹⁷

„Rusinski jezik razvijao se na današnjoj granici između Slovačke i Ukrajine pa je poprimio obilježja i jedinih i drugih“.¹⁸ Time Barić postavlja rusinski jezik između zapadnoslavenskih i istočnoslavenskih jezika. S druge strane, Matasović¹⁹ rusinski jezik ubraja pod zapadnoslavenske jezike i definira ga „kao dijalekt slovačkog jezika s velikim utjecajem ukrajinskog jezik“. Još je nekoliko drugih lingvista doprinijelo svojim zapažanjima, no neovisno o nesuglasicama o pripadnosti jezika, slažu se kako je rusinski jezik najmlađi slavenski jezik. Hrvatski i rusinski jezik slavenski su jezici koji ne pripadaju istoj grani, no po nekim istraživanjima, Hrvati i Rusini u svojoj su pradomovini jedno

¹⁴ Eugenije BARIĆ, *Rusinski jezik u procjepu prošlosti i sadašnjosti*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007. 29.

¹⁵ Siništa TATALOVIĆ, *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Stina, Split, 2005. 78.

¹⁶ Eugenije BARIĆ, *Rusinski jezik u procjepu prošlosti i sadašnjosti*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007. 17.

¹⁷ isto 28.

¹⁸ isto 89.

¹⁹ Ranko MATASOVIĆ, *Uvod u poredbeni lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001. 17.

vrijeme bili susjedni narodi. Hrvati su iz želje za boljim životom i zbog raznih globalno-političkih razloga napustili svoju pradžinu, dok su se Rusini na tome području zadržali idućih deset stoljeća nakon čega su i oni migrirali. Barić²⁰ (2007) prema Duličenk²¹ (1981) navodi kako je rusinski jezik jedan od najfunkcionalnijih književnih jezika, a nakon što je 1979. godine postao sveučilišnim predmetom otvorene su nove mogućnosti o rusinistici, odnosno novoj grani slavenske filologije. Kako bi se očuvao nacionalni, kulturni i jezični identitet nacionalne manjine Ustavom je zakonom zajamčena mogućnost obrazovanja na materinskom jeziku i pismu. Pripadnicima nacionalnih manjina omogućena su tri osnovna modela: model A- nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina, model B- dvojezična nastava, model C- učenje materinskog jezika i pisma kao nastavni predmet. Pripadnici rusinske nacionalne manjine imaju mogućnost pohađanja samo C modela nastave, a to je moguće u svega četirima školama Vukovarsko-srijemske županije.²²

Prema vjeroispovijesti Rusini u Hrvatskoj su grkokatolici, a postoje i Rusini koji su po vjeroispovijesti pravoslavci. Naime, Rusinima koji su za vrijeme vladavine carice Marije Terezije sredinom 18. stoljeća naselili područje Austro-Ugarske vjera je bila određena, a za one koji su naselili prije vladavine Marije Terezije pouzdano se ne zna koje su vjeroispovijesti bili. Crkvene liturgije onoga vremena održavale su se na narodnom jeziku, u ovom slučaju, rusinskom, što je uvelike doprinijelo očuvanju rusinskog narodnog i kulturnog identiteta. Prema zapisima, prvu župu u Hrvatskoj dobili su Petrovci 1836., a u Mikluševcima su prve obitelji Rusina, sve zajedno 18 obitelji, zakupili prostor za crkvu koja je župom proglašena 1858. godine. Mnogi smatraju kako su zbog svojih karakterističnih obreda grkokatolici slični pravoslavcima, no zapravo sličniji su rimokatolicima, odnosno grkokatolici i rimokatolici „dvije su verzije istoga“.²³ Obje verzije ispovijedaju istu vjeru, mole isto Vjerovanje, međusobno se mogu ženiti i udavati, ispovijedati jedni kod drugih kao i pričestivati te primaju istih sedam sakramenata. Razlika je u tome što se grkokatolici križaju s tri prsta, u euharistiji koriste kvasni kruh, a njihovi svećenici imaju mogućnost ženidbe.²⁴ Eksterijer grkokatoličke crkve bitno se ne razlikuje od onoga rimokatoličke crkve, a u interijeru grkokatoličke crkve vidljiva je upotreba starohrvatskog jezika u crkvenim muralima.

Pripadnici nacionalne manjine Rusina zajedno s pripadnicima nacionalne manjine Ukrajinaca organizirani su unutar Saveza Rusina i Ukrajinaca u Republici Hrvatskoj čije se sjedište nalazi u Vukovaru. Savez izdaje dvomjesečnik „Nova dumka“, dječji časopis „Vjenčić“ i knjige na rusinskom i ukrajinskom jeziku. Pripadnici imaju Središnju knjižnicu u Vukovaru, mnoga kulturno-umjetnička društva koja svoje običaje, kulturu i tradiciju izlažu na

²⁰Eugenije BARIĆ, Rusinski jezik u procjepu prošlosti i sadašnjosti, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007.

²¹Aleksandr Dmitrievič DULIČENKO, *Slavenski literaturni mikrojezici (Pitanja formiranja i razvoja)*, Valgus, Tallinn.

²²Ivona HNATKO, *Jezična osviještenost srodnih jezika*. (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu.

²³Lukrecija ŠPOLJAR, *Unijati u Hrvatskoj. Povijest 400 godina Unije*. Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije, 2011/1–2. 76–80. Zagreb, 79.

²⁴Isto 80.

nacionalnim praznicima te odlaze na gostovanja izvan države. Savez organizira „središnju godišnju manifestaciju kulture Rusina i Ukrajinaca, okrugle stolove, izložbe, popularna predavanja, a sudjeluje i u pripremi ljetne škole Rusina i Ukrajinaca“.²⁵

Najviše Rusina na području Republike Hrvatske prema Državnom zavodu za statistiku iz 2021. godine²⁶ nalazi se u Vukovarsko-srijemskoj županiji (965), što dovodi do zaključka kako su i pripadnici rusinske nacionalne manjine doživjeli stradavanja za vrijeme Domovinskog rata. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine²⁷ Rusina u Hrvatskoj bilo je 3253, od čega ih je u Domovinskom ratu poginulo 78-ero, a nestalih je 19-ero. U ove brojke uključeni su branitelji i civili, muškarci i žene različite starosti. Za vrijeme rata, Rusini su raselili po području cijele Republike Hrvatske, a mirnom reintegracijom vraćeni su u Vukovar i okolna mjesta. Dio raseljenog stanovništva ostao je živjeti na drugim područjima zbog čega se u današnje vrijeme Rusini nalaze na području cijele Republike Hrvatske, ali i u inozemstvu kako tvrdi majka suautorice ovog članka, Snježana Kanižić (rođene Bučko), pripadnice rusinske nacionalne manjine). Nakon već prethodno navedene Vukovarsko-srijemske županije najviše se Rusina nalazi na području Grada Zagreba (111) te na području Osječko-baranjske županije (62). Nešto manje od 10% (6,72%) nalazi se u Primorsko-goranskoj i Istarskoj županiji, odnosno u objema se županijama nalazi po 45 Rusina. Sljedeće na listi su Splitsko-dalmatinska županija koja broji 19 Rusina te Koprivničko-križevačka županija u kojoj se nalazi 15-ero Rusina. U ostalim županijama Republike Hrvatske nalazi se svega nekoliko pripadnika rusinske nacionalne manjine, odnosno u ostalim se županijama nalazi sve zajedno 58-ero pripadnika rusinske nacionalne manjine.

Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja

Naši glavni ciljevi u ovome istraživanju bili su ispitati pretpostavke ispitanika u našem uzorku o tome da li im je njihova dvojezičnost pomogla u njihovu učenju stranih jezika te kakvi su općenito njihovi stavovi prema stranim jezicima. U našem smo istraživanju pošli od sljedećih hipoteza:

H1 – Dvojezični rusinsko-hrvatski govornici smatraju da im je njihova dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika.

H2 – Dvojezični rusinsko-hrvatski govornici imaju izuzetno pozitivni stav prema stranim jezicima.

Opravdanje za prvu hipotezu nalazimo u mogućoj višoj, za učenje stranih jezika izuzetno važnoj, metalingvističkoj svjesnosti spomenutoj u Uvodu. Drugu hipotezu temeljimo na navodima iz literature, također spomenutih u Uvodu, kako dvojezične osobe imaju pozitivnije stavove o govornicima drugih jezika nego

²⁵ Siniša TATALOVIĆ, 2005. 79. Nacionalne manjine u Hrvatskoj. Split: STINA d.o.o

²⁶ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, 2021, https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx [09/11/2023].

²⁷ Nikola PAP, *Stradavanje Rusina u Domovinskom ratu 1991./92.*, Savez Rusina u Republici Hrvatskoj, Vukovar, 2015. 20–25.

monolingvalni govornici. Međutim, prije nego što smo mogli pristupiti ispitivanju ove pretpostavke i stavova o stranim jezicima, valjalo je ispitati jesu li naši ispitanici stvarno dvojezični, odnosno prebacuju li se oni s koda na kod i u kojim domenama važnima za održavanje jezika.

Uzorak

Naše istraživanje provedeno je na ukupnom uzorku od 100 osoba (N=100). Odazvalo se 55 žena i 45 muškaraca. Najmlađi ispitanik imao je 16 godina, a najstariji 72 godine. Prosječna starost ispitanika jest 40.92, odnosno otprilike 41 godina.

Postupak

Anketa je na ispunjavanje bila dostupna od 3. svibnja pa zaključno do 9 lipnja 2023. kada je 100. ispitanik ispunio anketu. Ispitanicima je bila zajamčena anonimnost, a vrijeme ispunjavanja nije bilo ograničeno. Anketiranje se provodilo putem Google obrasca (<https://docs.google.com/forms/d/1OciIgUiCl6SWkFsvDeu3U4-Z1nOYWRqOzfymorfgb4A/edit>) te telefonskim putem, a podatci su obrađeni uz pomoć Microsoft Excel tablica. Razlog ispunjavanja preko Google obrazaca bio je taj što je većina ispitanika dolazila iz Vukovarsko- srijemske županije pa zbog udaljenosti ispitivanje uživo nije bilo izvedivo. Onim ispitanicima koji nisu imali mogućnost ispunjavanja ankete putem Google obrazaca, omogućeno je ispunjavanje ankete preko telefona, odnosno postavljana su im pitanja koja su se zatim unosila u anketu.

Instrument

U istraživanju autori su koristili upitnik vlastite izrade koji se sastojao od 30 pitanja. Pitanju su sastavljena prema Fishmanovoj (1966) ljestvici nužnih čimbenika za održavanje dvojezičnosti. Pitanja su se odnosila na sljedećih sedam domena upotrebe jezika:

- roditelji- kuća
- intimni- vlastiti identitet
- slobodno vrijeme- društveni život- crkva
- mediji
- obrazovanje
- kupovina- susjedstvo
- partner(ica)

Posljednja četiri pitanja odnosila su se na stav ispitanika o tome je li im dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika te na njihove stavove prema različitim stranim jezicima koje je većina hrvatskih državljana učila ili uči kao strani jezik, odnosno tražio se odgovor vole li te strane jezike ili ne. Riječ je bila o engleskom, ruskom i njemačkom jeziku.

Prije odgovaranja na postavljena pitanja, ispitanici su bili zamoljeni da navedu dob, spol i mjesto stanovanja. U stavkama 1-12 i 21-26 ispitanici su trebali izabrati rabe li u tim situacijama rusinski, hrvatski ili rusinski i hrvatski jezik. U

stavkama 4, 5, 7, 8, 9, 10 i 11 ispitanici su imali mogućnost izjasniti se da se takva situacija uopće ne odnosi na njih, npr. da nemaju kućnog ljubimca, da ne psuju, da ne idu u crkvu. U stavkama 13- 20 ispitanici su morali izabrati jedan od četiri stupnja učestalosti: redovito, katkad, rijetko ili nikad. U stavkama 27- 30 ispitanicu su trebali izabrati jedan od dva ponuđena odgovora: da ili ne.

Analiza i rasprava nalaza istraživanja

Dajemo kvantitativnu analizu nalaza istraživanja prema redoslijedu domena u upitniku.

Domena roditelji (kuća)

Iz *Tablice 1* vidljivo je da su i hrvatski i rusinski jezik prisutni u ove četiri vještine, vještini slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Kod kuće, vidljivo je kako je skoro polovica djece slušati i govoriti najprije naučilo na rusinskom, čak 48% posto ispitanika u slušanju i 46% ispitanika u govoru. U slušanju je taj postotak na hrvatskom jeziku 22%, istovremeno na rusinskom i hrvatskom 30%, dok je za govoriti na hrvatskom jeziku taj postotak 26%, a istovremeno na rusinskom i hrvatskom 28%. U tima dvjema domenama vidi se tendencija rusinskog jezika da postane dominantan. Ukoliko rusinskom i hrvatskom jeziku pribrojimo postotak iz rusinskog i hrvatskog jezika istovremeno, vidljivo je da je i u tom slučaju više ljudi slušati i govoriti naučilo na rusinskom jeziku: slušanje 78%, govorenje 74%.

U domenama čitanja i pisanja vidljivo je kako je više ispitanika naučilo čitati i pisati na hrvatskom jeziku, čitati je na hrvatskom naučilo 53%, a pisati 58%. Poznat je podatak kako je i u današnje vrijeme, ali i za vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bilo moguće pohađati škole u kojima se učilo rusinski i hrvatski, postotak ispitanika koji su istovremeno naučili čitati i pisati na rusinskom i hrvatskom jeziku jest za čitati 30%, a pisati 25%. Na rusinskom jeziku čitati je naučilo 17%, a pisati isto 17% ispitanika. Rezultati u kojima je više ispitanika naučilo pisati i čitati na hrvatskom jeziku su predvidljivi budući da se većina ipak s tim vještinama upoznaje tek u osnovnim školama.

	rusinski	hrvatski	rusinski i hrvatski
Slušati	48%	22%	30%
Govoriti	46%	26%	28%
Čitati	17%	53%	30%
Pisati	17%	58%	25%

Jezik na kojem su ispitanici najprije naučili slušati, govoriti, čitati i pisati (u postocima) (Tablica 1)

Domena intimni – vlastiti identitet

Tablica 2. pokazuje kako su u domeni intimni- vlastiti identitet prisutna oba koda, no u svim kategorijama hrvatski jezik dominira. Zastupljeni su i rusinski i rusinski jezik istovremeno, dok je rusinski u manjini. U kategoriji „mislim na“, 43% ispitanika misli na hrvatskom, na hrvatskom i rusinskom ih misli 38%, dok ih na rusinskom misli samo 19%. U toj je kategoriji 5% razlike između hrvatskog

jezika i rusinskog i hrvatskog, a u slučaju sa „sanjam na“, razlika je čak 20%. Na hrvatskom jeziku sanja 52% ispitanika, 32% ih sanja istovremeno na rusinskom i hrvatskom, a na rusinskom ih sanja 16%.

Kad je riječ o kućnim ljubimcima više od jedne trećine (33%) nema kućne ljubimce, više od jedne trećine priča na hrvatskom jeziku (32%), a u ovom slučaju broj ispitanika koji priča na rusinskom jeziku (20%) veći je od broja ispitanika koji priča na rusinskom i hrvatskom istovremeno (15%).

U kategoriji psovanja, čak 33% ispitanika uopće ne psuje, 41% ispitanika psuje na hrvatskom jeziku, nešto manje psuje istovremeno i na hrvatskom i na rusinskom jeziku (21%)., a kada je riječ o striktno rusinskim vulgarizmima radi se o vrlo malom broju, svega 5% ispitanika psuje samo na rusinskom jeziku.

Poslije kategorije „sanjam na“ hrvatski je najzastupljeniji u kategoriji „brzo brojim na“ u kojoj 47% ispitanika brzo broji na hrvatskom jeziku. Nešto manje (41%) ispitanika broji istovremeno na hrvatskom i rusinskom, a 12% brzo broji na rusinskom jeziku. Takav postotak je očekivan jer je iz tablice 1 vidljivo kako više od polovice ispitanika je prvo naučilo čitati i pisati na hrvatskom jeziku.

	rusinskom	hrvatskom	rusinskom i hrvatskom	nemam kućnog ljubimca	ne psujem
Sanjam na	19%	43%	38%	-	-
Mislim na	16%	52%	32%	-	-
S kućnim ljubimcem govorim na	20%	32%	15%	33%	33%
psujem na	5%	41%	21%	-	-
Brzo brojim na	12%	47%	41%	-	-

Intimni – vlastiti identitet - jezik na kojem ispitanici misle, sanjaju, pričaju s kućnim ljubimcima, psuju i brzo broje (zastupljenost jezika u postotcima) (Tablica 2)

Domena slobodno vrijeme – društveni život - crkva

Tablica 3 pokazuje kako u svim stavkama ove domene osim u stavci „u kafićima/ gostionicama/ disku pričam na“ prevladava rusinski jezik. Najveća razlika u postotku vidljiva je u kategoriji „u rusinskom društvenom domu pričam na“ u kojoj skoro polovica ispitanika (48%) priča na rusinskom jeziku, njih 25%, odnosno jedna četvrtina ispitanika priča istovremeno na rusinskom i hrvatskom, a samo 4% ispitanika priča na hrvatskom jeziku. Malo manje od jedne četvrtine ispitanika ne ide u rusinske društvene domove (23%).

Postotak ispitanika koji na rusinskim zabavama i na kulturno-umjetničkim događanjima pričaju rusinski jest jednak (42%), isto kao i postotak ispitanika koji na rusinskim zabavama i u rusinskom društvenom domu pričaju hrvatski (4%). Na rusinskim zabavama 32% ispitanika priča hrvatski i rusinski istovremeno, a nešto manje od jedne četvrtine ispitanika (22%) ne ide na rusinske zabave.

Najmanje ispitanika iz našeg uzorka na hrvatskom priča na kulturno-umjetničkim događanjima (2%), a 32% ispitanika u istoj kategoriji priča na hrvatskom i rusinskom istovremeno. Postotak onih koji ne idu na kulturno-umjetnička događanja najveći je u svim kategorijama (24%).

Dominacija hrvatskog jezika vidljiva je pri odlasku u kafić/ gostionicu/

disco u kojima 63% ispitanika priča hrvatskim jezikom, 21% ispitanika priča istovremeno hrvatski i rusinski, a oni koji pričaju rusinskim jezikom su u manjini, svega 6% ispitanika priča rusinskim jezikom. Prisutan je i najmanji broj onih koji ne idu u kafiće/ gostionice/ disco (10%).

Što se tiče duhovnog života, dominantan je rusinski jezik (40%), 23% ispitanika sudjeluje na bogoslužjima i na hrvatskom i na rusinskom jeziku, 16% na hrvatskom jeziku. Podatci nisu iznenađujući budući da ispitanici dolaze iz raznih krajeva Republike Hrvatske, ali i iz inozemstva gdje bogoslužje na rusinskom jeziku nije prisutno. Manje od jedne četvrtine ispitanika (21%) ne odlazi na mise (bogoslužja).

	rusinskom	hrvatskom	rusinskom i hrvatskom	ne idem
Na rusinskim zabavama pričam na	42%	4%	32%	22%
U rusinskom društvenom domu pričam na	48%	4%	35%	23%
Na kulturno-umjetničkim događanjima pričam na	42%	2%	32%	24%
U kafićima / gostionicama / disku pričam na	6%	63%	21%	10%
Idem na bogoslužja (misu) na	40%	16%	23%	21%

Slobodno vrijeme – društveni život – crkva (Tablica 3)

Domena mediji

Tablica 4 prikazuje zastupljenost jezika pri posjetu internetskim stranicama. Očekivano, najviše ljudi posjećuje internetske stranice na hrvatskom jeziku (52%). Visok je i postotak ispitanika koji internetske stranice posjećuju na hrvatskom i rusinskom (44%), a samo 4% ispitanika posjećuje internetske stranice na rusinskom jeziku. Ovi postotci mogu se pripisati činjenici da nema mnogo stranica na rusinskom jeziku, također one ne obuhvaćaju jednaki obujam tema kao one na hrvatskom jeziku.

	rusinskom	hrvatskom	rusinskom i hrvatskom
Posjećujem internetske stranice na	4%	52%	44%

Zastupljenost jezika pri posjeti internetskih stranica u postotcima (Tablica 4)

Tablica 5 obuhvaća domenu medija, odnosno koliko često ispitanici čitaju časopise i knjige, slušaju glazbu i gledaju TV emisije na rusinskom, odnosno hrvatskom jeziku. Ova tablica pokazuje zastupljenost oba koda, no ne u jednakoj mjeri. Časopise na rusinskom jeziku redovito čita 27% ispitanika, a na hrvatskom ih redovito čita 10% više (37%). Postotak onih koji katkad čitaju časopise na rusinskom i hrvatskom je jednak (29%), a rijetko i nikad je zastupljenije u čitanju

časopisa na rusinskom jeziku, nego na hrvatskom. Časopise na rusinskom rijetko čita 27% ispitanika, jednako koliko ih i redovito čita. Nikada ih ne čita 17% ispitanika. Časopise na hrvatskom rijetko čita 23% ispitanika, a nikada ih ne čita 11%.

Glazbu na rusinskom svega 26% ispitanika sluša redovito, katkad ju sluša 31% ispitanika, a postotak onih koji ju slušaju rijetko (24%) sličan je onome koji slušaju redovito, razlika je u svega 2% ispitanika. Malo manje od jedne petine ispitanika (19%) glazbu na rusinskom nikada ne sluša. Polovina ispitanika redovito sluša glazbu na hrvatskom (51%), visok je postotak onih koji ju katkad slušaju (28%), rijetko ju sluša 17% ispitanika, a samo 4% ispitanika ju ne sluša. Ovi podaci su očekivani jer kako se kroz razgovor saznaje, rusinska glazba najčešće je ona tradicionalna koja se koristi u folklornom svijetu.

Činjenica da čak 18% ispitanika redovito čita knjige na rusinskom jeziku je iznenađujuća s obzirom da ih na hrvatskom redovito čita 35%, a opseg knjiga na hrvatskom jeziku puno je veći od onog na rusinskom jeziku. Katkad knjige na rusinskom jeziku čita 29% ispitanika, a samo 10% više (39%) ih čita na hrvatskom jeziku. Malo manje od jedne trećine ispitanika knjige na rusinskom ne čita nikada (29%), a hrvatskom ih nikada ne čita 8% ispitanika. Knjige na rusinskom jeziku rijetko čita 24% ispitanika, a nešto manje od toga (18%) ih rijetko čita na hrvatskom jeziku.

Postotak ispitanika koji redovito gleda TV emisije na rusinskom jeziku (10%) je očekivan budući da ne postoji mnogo TV emisija na rusinskom jeziku. Malo manje od polovice ispitanika (44%) redovito gleda TV emisije na hrvatskom jeziku, a postotak onih koji katkad gledaju TV emisije na hrvatskom jeziku (27%) za 9% je veći od onih koji katkad gledaju TV emisije na rusinskom (18%). Postotak onih koji rijetko gledaju TV emisije na rusinskom (24%) sličan je onome koji rijetko gledaju TV emisije na hrvatskom jeziku (19%), a nikada TV emisije na rusinskom jeziku ne gleda malo manje od polovice ispitanika (48%), a na hrvatskom jeziku postotak onih koji nikada ne gledaju TV emisije je malen, svega 10%.

	Redovito	Katkad	Rijetko	Nikad
Casopise na rusinskom čitam	27%	29%	27%	17%
Casopise na hrvatskom čitam	37%	29%	23%	11%
Glazbu na rusinskom slušam	26%	31%	24%	19%
Glazbu na hrvatskom slušam	31%	28%	17%	4%
Knjige na rusinskom čitam	18%	29%	24%	29%
Knjige na hrvatskom čitam	35%	39%	18%	8%
TV emisije na rusinskom gledam	10%	18%	24%	48%
TV emisije na hrvatskom gledam	44%	27%	19%	10%

Mediji (zastupljenost različitih stupnjeva učestalosti u postotcima) (Tablica 5)

Tablica 6 pokazuje podatke o postotku ljudi koji smatraju da bi novine namijenjene rusinskoj nacionalnoj manjini trebale biti napisane na rusinskom, hrvatskom ili rusinskom i hrvatskom jeziku. Više od polovice ispitanika, njih 53% smatra kako bi novine trebale biti na rusinskom i hrvatskom jeziku, 46% ispitanika smatra kako bi novine trebale biti napisane samo na rusinskom jeziku, a 1% ispitanika smatra kako bi novine trebale biti napisane na hrvatskom jeziku. Dobiveni rezultati su bili očekivani, iako je iznenađujuće da čak i ovaj 1% ispitanika smatra kako bi novine namijenjena za rusinsku nacionalnu manjinu trebale biti na hrvatskom jeziku

	rusinski	hrvatski	rusinski i hrvatski
Jezik na kojem bi trebale biti novine namijenjene rusinskoj nacionalnoj manjini	46%	1%	53%

Jezik na kojem bi trebale biti novine namijenjene za rusinsku nacionalnu manjinu (Tablica 6)

Domena škola /radno mjesto, kupovina, susjedi

U stavci koja se odnosi na obrazovanja ili trenutno radno mjesto (*prikazano u tablici 7*) 5% ispitanika izjasnilo se kako u školi ili na radnom mjestu pričaju na rusinskom jeziku, više od polovice ispitanika priča isključivo na hrvatskom jeziku (57%), a visok je i postotak ispitanika koji u školi ili na radnom mjestu pričaju na hrvatskom i rusinskom (38%). Činjenica jest kako ne postoje mnoge dvojezične škole za djecu rusinske nacionalne manjine, a i one koje postoje rade na principu modela C u kojem se rusinski jezik uči kao nastavni predmet. Ispitanici koji su u radnom odnosu ili ga se sada prisjećaju kao umirovljenici potvrdili su da su se na radnom mjestu uspijevali služiti s oba koda s postotkom od 38% jer su mogli pronaći sugovornika koji se njime služi. To je bio slučaj s ispitanicima iz vukovarskog kraja.

U stavci koja se odnosi na kupovinu vidljivo je iz podataka prikazanih u *tablici 7* da se 5% ispitanika izjasnilo da se u dućanu služe samo na rusinskom jeziku, 61% ispitanika priča samo na hrvatskom jeziku, dok na rusinskom i hrvatskom priča 34%. Podatci su očekivani jer se pretpostavlja kako mogućnost za razgovorom na rusinskom jeziku postoji samo ukoliko postoji drugi Rusin u dućanu ili je trgovac/ blagajnik također dio rusinske nacionalne manjine.

Veći postotak ispitanika, čak 37% sa susjedima priča na rusinskom i hrvatskom, više od polovice (53%) priča na hrvatskom jezik, a na rusinskom ih priča 10%. Podatci u skladu s mjestom prebivališta ispitanika jer je razgovor na rusinskom moguć samo u krajevima gdje postoji više Rusina kao što su mjesta Petrovci, Mikluševci, Vukovar.

	rusinskom	hrvatskom	rusinskom i hrvatskom
U školi / na radnom mjestu pričam / pričao sam	5%	57%	38%
U dućanu pričam	5%	61%	34%
Sa susjedima pričam	10%	53%	37%

Radno mjesto/škola – kupovina – susjedi (zastupljenost jezika u postotcima) (Tablica 7)

Domena partner(ica)

U domeni suprug(a)- partner(ica) (*vidi tablicu 8*), 3% ispitanika izjasnilo se kako njihov partner govori samo rusinski, 41% ispitanika izjasnilo se kako njihov partner govori hrvatskim jezikom, a njih 28% ima partnera koji govori i rusinskim i hrvatskim jezikom. Jednak postotak (28%) je i onih koji nemaju partnera.

Svega 3% ispitanika ima partnera koji razumije samo rusinski jezik, malo manje od jedne trećine ispitanika (29%) ima partnera koji razumije samo hrvatski jezik. Veći postotak partnera razumije rusinski i hrvatski jezik (40%) nego što ga govori. Postotak onih koji nemaju partnera jest 28.

	rusinski	hrvatski	rusinski i hrvatski	Nemam supruga (u) / partner(ica)
Moj(a) suprug(a) / partner(ica) govori	3%	41%	28%	28%
Moj(a) suprug(a) / partner(ica) razumije	3%	29%	40%	28%

Partner(ica) (u postotcima kad se oduzmu ispitanici bez partnera) (Tablica 8)

Svi dostupni podatci i postotci navedeni u tekstu pokazatelj su kako su ispitanici ovog istraživanja dvojezični jer je njihova dvojezičnost prisutna u svim ispitivanim domenama. Kako smo utvrdili da je riječ o stvarnim dvojezičnim govornicima, možemo pristupiti i analizi naša dva glavna cilja: stavu ispitanika o tome je li im vlastita dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika te njihovi stavovi prema stranim jezicima koji su se najviše učili i uče se u osnovnim školama. Iz podataka dostupnih u Tablici 9 razvidno je kako velika većina ispitanika, njih 78% smatra kako im je vlastita dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika. Manje od jedne četvrtine ispitanika (22%) smatra kako im vlastita dvojezičnost nije pomogla u učenju stranih jezika. Možemo pretpostaviti da su ispitanici zbog svoje više metalingvističke svjesnosti i svoje navike prebacivanja s koda na kod imali manje poteškoća u učenju stranih jezika, odnosno lakše su ih savladali. Može se zaključiti da je prva hipoteza potvrđena, odnosno da dvojezični rusinsko- hrvatski govornici smatraju kako im je njihova dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika

	da	ne
Dvojezičnost mi je pomogla u učenju stranih jezika	78%	22%

Mišljenje o tome je li ispitanicima dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika (Tablica 9)

Dolje priložena *tablica 10* prikazuje stavove ispitanike prema engleskom, njemačkom i ruskom jeziku i govori nam o potvrđivanju druge polazne hipoteze. Većina ispitanika ima pozitivne stavove prema stranim jezicima koji se najčešće uče u školama ili su se učili. Najviše ispitanika, više od tri četvrtine ispitanika (88%) voli engleski jezik, a svega 12% ga ne voli. Kod njemačkog jezika, najniži je broj ispitanika koji ga voli (58%), a 42% ispitanika ga ne voli. Ruski jezik voli nešto više ispitanika (79%), dok ga ne voli 21%. Činjenica da najviše ispitanika voli engleski jezik nije iznenađujuća budući da se engleski jezik najčešće uči u osnovnim i srednjim školama, pa čak i u dječjim vrtićima. Stekao je veliku popularnost na društvenim mrežama te je najčešći jezik komuniciranja sa strancima. Stav prema ruskom jeziku moguće je objasniti činjenicom da se za vrijeme Jugoslavije učio u osnovnim i srednjim školama, a veliku je popularnost stekao književnim djelima. Očekivano je kako će se manje ispitanika izjasniti da voli ruski jezik zbog trenutne situacije u svijetu, odnosno ruske vojne intervencije u Ukrajini, no istraživanje je pokazalo drugačije. U kasnijim godinama, njemački jezik je počeo dobivati na popularnosti i uz engleski jezik postaje drugi najčešći koji se uči u školama, no zbog svoje gramatičke strukture nije omiljen među djecom i mladima.

	da	ne
Volim engleski jezik	88%	12%
Volim njemački jezik	58%	42%
Volim ruski jezik	79%	21%

Stavovi prema engleskom, njemačkom i ruskom jeziku (Tablica 10)

Zaključak i implikacije za buduća istraživanja

Na kraju ovog istraživanja potrebno je zaključiti kako su naše polazne hipoteze potvrđene. Odnosno, dvojezični hrvatski Rusini smatraju da im je njihova dvojezičnost pomogla u učenju stranih jezika te dvojezični hrvatski Rusini imaju izuzetno pozitivan stav prema stranim jezicima. Možemo pretpostaviti da možda do boljeg učenja stranih jezika dolazi i zbog prije spomenute više metalingvističke svjesnosti²⁸ te pozitivnih stavova dvojezičnih govornika potvrđenih u prijašnjem radu prvog autora ovog članka o dvojezičnih Čeha u Hrvatskoj²⁹. To je prednost

²⁸ Ulrike JESSNER: A DST model of multilingualism and the role of metalinguistic awareness, *Modern Language Journal* 92, 270–283, 2008

²⁹ Vladimir LEGAC: *Dvojezičnost hrvatskih Čeha i njihovi stavovi prema stranim jezicima i učenju stranih jezika*, U: Tamara TURZA-BOGDAN–Vladimir LEGAC–Andrijana KOS-LAJTMAN–Blaženka FILIPAN–ŽIGNIĆ–Đuro BLAŽEKA (ur.) *Jezik, kultura i književnost u suvremenom svijetu (Zbornik radova)*, Učiteljski fakultet: Zagreb, 2015, 113–128.

koju dvojezični govornici imaju nad jednojezičnim govornicima i vjerojatno utječe i na njihove pozitivne stavove prema stranim jezicima spomenutima u ovome radu.

Prilikom ovog istraživanja potrebno je bilo uzeti u obzir kako je mnogo ljudi, pa tako i Rusina za vrijeme Domovinskog rata migriralo iz područja zahvaćenog istim u neka druga područja. Sukladno tome, svi dobiveni rezultati su i očekivani jer oni pripadnici nacionalne manjine iseljeni iz Vukovarsko-srijemske županije ponekad nemaju mogućnost komuniciranja s drugim Rusinima. Upravo je takav primjer i jedna članica obitelji suautorice ovog članka koja je 1991. godine iselila iz Vukovara, najprije u Osijek, zatim u Zagreb, a nakon toga u Varaždinsku županiju. Za vrijeme boravka u Osijeku i Zagrebu imala je više mogućnosti komunikacije s rusinskom nacionalnom manjinom nego što ima sada u Varaždinskoj županiji. To je i razlog iz kojega ona, ali i drugi iseljenici nemaju mogućnost razgovora na rusinskom u dućanima, sa susjedima te česte posjete rusinskim zajednicama, kulturno-umjetničkim društvima rusinske nacionalne manjine i događanje iste manjine. Naravno, to ne umanjuje važnost njihove dvojezičnosti, samo objašnjava dobivene rezultate. Još jedan važan čimbenik jest i činjenica kako Rusina u Hrvatskoj ima sve manje pa tako i partneri Rusina nisu dio rusinske nacionalne manjine, pa su u većoj ili manjoj mjeri upoznati s rusinskim jezikom ovisno o mjestu prebivališta. Kao primjer možemo uzeti još jedan konkretan slučaj iz suautoričine obitelji. Tako supruga jednog člana obitelji nije rusinske nacionalne manjine, no nakon dugogodišnjeg suživota sa suprugom i dvoje djece koja njeguju rusinski jezik i kulturu i ona razumije rusinski jezik.

Opravdanje za mali postotak u kategoriji Medija može se pronaći u činjenici kako se ne izdaje mnogo časopisa i knjiga na rusinskom jeziku. Najpoznatiji časopis „Nova dumka“, časopis je koji izlazi svaka dva mjeseca. Zbog toga, ukoliko ispitanici nemaju mogućnost primanja štiva iz drugih zemalja u kojima ima Rusina, za njih redovito čitanje nije ni moguće u velikoj mjeri. TV emisije na rusinskom jeziku dostupne su putem internetskih mreža ili putem stranih TV kanala, a niti jedan od njih nije dostupan svim ispitanicima.

Rusinska je zajednica zajedno sa zajednicom Ukrajinaca u Hrvatskoj jaka te mladima omogućuje mnoge pogodnosti koje mogu koristiti. Poticanje bilingvizma važno je i zbog većih mogućnosti zaposlenja i napredovanja. Važno je poticati dvojezičnost i uvažavanje tradicije i kulture Rusina u Hrvatskoj te promovirati nacionalne manjine Republike Hrvatske.

Slično istraživanje potrebno je provesti s dvojezičnim govornicima u drugim državama i sa drugačijim kombinacijama kako bi se saznalo više o njihovoj dvojezičnosti i njihovim stavovima prema stranim jezicima i učenju istih.

Literatura

- Eugenije BARIĆ, *Rusinski jezik u procjepu prošlosti i sadašnjosti*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007.
- Ellen BIALYSTOK: *Bilingualism in development: Language, literacy and cognition*. Cambridge University Press, Cambridge, 2001
- Jan-Petar BLOM–John GUMPERZ: *Social Meaning in Linguistic Structure: Code-Switching in Norway*, U: Wei, Li (ur.) *Bilingual Reader*, Routledge, London-New York, 2005, 102–126.

- Aleksandr Dmitrievič DULIČENKO, *Slavenski literaturni mikrojezici (Pitanja formiranja i razvoja)*, Valgus, Tallinn.
- Joshua FISHMAN: *Language Loyalty in the United States: The Maintenance and Perpetuation of Non-English Mother Tongues by American Ethnic and Religious Groups*. Mouton, the Hague, 1966.
- François GROSJEAN: *Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism*, Harvard University Press, Cambridge, Mass. i London, Engleska, 1982.
- François GROSJEAN: *Studying Bilinguals*, Oxford University Press, Oxford, 2008.
- John GUMPERZ: *Linguistic Anthropology in Society*, American Anthropologist, 1974/76, 785–798.
- Ivona HNATKO, *Jezična osviještenost srodnih jezika*. (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu.
- Dell HYMES: *Introduction: Toward Ethnographies of Communication*, American Anthropologist, 1964/66, 1–34.
- Znanosti i Umjetnosti, 1936/48, 47–88.
- Ulrike JESSNER: *Linguistic Awareness in Multilinguals*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2006.
- Ulrike JESSNER: *A DST model of multilingualism and the role of metalinguistic awareness*, Modern Language Journal 2008/92. 270–283,
- Vladimir LEGAC: *Dvojezičnost hrvatskih Čeha i njihovi stavovi prema stranim jezicima i učenju stranih jezika* U: Tamara TURZA-BOGDAN–Vladimir LEGAC–Andrijana KOS-LAJTMAN–Blaženka FILIPAN-ŽIGNIĆ–Đuro BLAŽEKA (ur.) *Jezik, kultura i književnost u suvremenom svijetu (Zbornik radova)*, Učiteljski fakultet: Zagreb, 2015, 113–128.
- MALEKOFF, Margueritte-HAKUTAI, Kenji: *Translation skill and metalinguistic awareness in bilinguals*. U: Ellen BIALYSTOK (ur.): *Language processing in bilingual children*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991. 141–166.
- Ranko MATASOVIĆ, *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001:17.
- Nikola PAP, *Stradavanje Rusina u Domovinskom ratu 1991./92.*, Savez Rusina u Republici Hrvatskoj, Vukovar:2015.
- Lukrecija ŠPOLJAR, *Unijati u Hrvatskoj. Povijest 400 godina Unije*. Spectrum: ogledi i prinosi studenata teologije, 2011/1-2, 76–80.
- Siniša TATALOVIĆ, *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Stina, Split, 2005.

Dokumenti

Državni zavod za statistiku. 2021.

https://podaci.dzs.hr/media/td3jvrbu/popis_2021-stanovnistvo_po_gradovima_opcinama.xlsx [03/11/2023.]

Abstract

**CROATIAN RUSSIANS' BILINGUALISM AND ATTITUDES
TOWARDS LEARNING OTHER LANGUAGES**

The paper presents a study conducted in Croatia with bilingual Ruthenians. The authors wanted to investigate whether their bilingualism helped them learn foreign languages and their attitudes towards foreign languages. The research was conducted on 100 subjects with an average age of 41. A self-made questionnaire was used according to Fishman's (1966) necessary factors for maintaining bilingualism, which contained 27 items related to six domains: parents-home; intimate-own identity; free time - social life - church; Media; workplace - shopping - neighbourhood; education; spouse-partner. The research has shown that the respondents switch from code to code, believe that their bilingualism helped them learn foreign languages, and have positive attitudes towards foreign languages (English, German and Russian).

Keywords: horizontal bilingualism, bilingual Ruthenians in Croatia, attitudes towards foreign languages, bilingualism and foreign language learning.